

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇEVRE FARKINDALIĞININ SOSYAL DAVRANIŞ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

The Effect of Environmental Awareness on Social Behavior in the Preschool Period

* Zeynep Alpaslan

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Okul Öncesi Öğretmenliği
zynp.alpaslan21@gmail.com

Berfin Keklik

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Okul Öncesi Öğretmenliği
berfin.keklik.123@gmail.com

Mucip Genişel

Prof.Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Farmasötik Botanik Anabilim Dalı
mgenisel@agri.edu.tr
0000-0002-9339-9334

Makale Türü: Araştırma

Makale Gönderim Tarihi: 21.10.2025

Makale Revizyon Tarihi: 06.12.2025

Makale Kabul Tarihi: 30.01.2026

- *Etik Onay: İlgili etik kurulun 28/03/2024 tarih ve 28.032024/138 sayılı onayı alınmıştır.*
- *Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemektedir*
- *Finansal Destek: Bu çalışma herhangi bir kurum/kuruluştan destek almamıştır.*
- *Yazar Katkısı: Tasarım (M.G.), Veri Toplama (Z.A,B.K), Analiz (M.G.), Yazım (Z.A.,B.K.), Eleştirel İnceleme (M.G.).*
- *Veri Erişilebilirliği: Bu çalışmanın verileri talep üzerine yazarlardan temin edilebilir.*
- *Bu çalışma, 1919B012336089 numaralı TÜBİTAK 2209/A projeleri kapsamında gerçekleştirilmiştir*

Atf: Alpaslan, Z., Keklik, B., Genişel, M. (2026). Okul öncesi dönemde çevre farkındalığının sosyal davranış üzerindeki etkisi. Tarsus Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1(1)22-33.

Öz

Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının çevresel farkındalıkları ve sosyal davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çocukların çevresel farkındalıkları, yaşadıkları sosyal etkileşimler, ebeveyn eğitim düzeyi ve yaşları göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş, aralarındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan fidan dikimi etkinliği ile çocukların çevre bilinci ve sosyalleşme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Veri toplama araçları olarak demografik form, Çevre Ölçeği (CATES-PV) ve Sosyal Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma, ilişkisel ve tarama yöntemlerini kullanarak 4-6 yaş aralığındaki 352 çocuk üzerinde yürütülmüştür. Verilerin analizi SPSS paket programı ile yapılmış, normallik testlerine göre parametrik testler uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçları, çevre bilincinin sosyal davranışlar üzerindeki etkisini ortaya koyarak eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Çevre Farkındalığı, Sosyal Davranış

Abstract

This study aims to examine the relationship between environmental awareness and social behavior in preschool children. Children's environmental awareness was assessed by considering their social interactions, parents' educational level, and ages, and the relationships between these factors were analyzed. The tree planting activity conducted as part of the study aimed to develop children's environmental awareness and socialization skills. Data collection tools include a demographic form, Environmental Awareness Scale (CATES-PV), and Preschool Social Behavior Scale. The study was conducted on 352 children aged 4-6 using correlational and survey methods. Data analysis was performed using the SPSS software package, and parametric tests were applied based on normality tests. The results of the study reveal the effect of environmental awareness on social behavior and may contribute to the development of educational programs.

Keywords: Preschool, Environmental Awareness, Social Behavior

1. GİRİŞ

Erken çocukluk döneminde çocukların gelişmesine bağlı olarak verilmesi gereken farkındalıklardan biri de çevre eğitimidir. Çevre eğitimi, küçük yaş grubundaki çocukların sorgulama ve keşfetme gibi bilişsel gelişimine katkıda bulunur. Buna bağlı olarak erken çocuklukta verilen doğa ve fen eğitimine olumlu yönde tutum ve davranış göstermelerini sağlar. Çocuklar bu dönemde çevreye karşı çok meraklıdır ve oldukça sorgulayıcıdır. Bunun için hem çeşitli sorular sorarlar hem de çevresini keşfetmek isterler. Yani çocuğun fiziksel ve bilişsel gelişimini desteklemek amacı ile doğa çocukların dışarıdaki sınıflarıdır (Dinçer, 1999). Atasoy (2006) çevreyi, canlı varlıkların içinde buldukları yaşam alanlarıyla hayati bağlar kurdukları ve bu alanlardan etkilendikleri gibi etkiledikleri mekanlar olarak tanımlamıştır. İnsanlar, doğayı sadece tüketilebilir kaynaklar olarak gördükleri için çevreyi geri dönüşü olmayan bir şekilde tahrip etmektedirler (Yener, 2022). Herhangi bir çevresel müdahalenin sonucunda, içinde bulunan tüm canlılar benzer şekilde etkilenmektedirler. İnsanoğlunun çevreye olan etkisi, Sanayi Devrimi'ne kadar sınırlıydı; ancak daha sonraları insanlar, kendi çıkarları doğrultusunda çevreye olumsuz etkilerde bulunmuşlardır. Tarım ve tıptaki önemli ilerlemeler, nüfusun artışı beraberinde getirerek insanın çevreye egemenliğini artırmıştır. Bununla birlikte, insan sayısındaki artış, teknolojik ilerlemeler ve plansız kentleşme gibi faktörler doğal dengeyi hızla bozmuştur. Bu olumsuz gelişmelerin sonucunda, insanlar bireysel veya toplu olarak harekete geçmek durumunda kalmışlardır (Güler, 2010). Toplumda çevre bilinci artırmanın çevresel sorunların çözümünde ve denetlenmesinde oldukça etkili olabilmektedir. İçinde bulunulan kültürün ve değerlerin korunması için çevre bilincinin oluşturulması ve sorunların çözümüne doğrudan katılım sağlamak gerekmektedir (Irmak Kazazoğlu, 2020; Ujang ve Zakariya, 2015). Dolayısıyla yapılacak olan bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının çevresel farkındalıklarının belirlenmesi çalışmanın önemini gösterir.

Günümüzde çevre eğitimine yeterince önem verilmemektedir. Daha iyi bir gelecek için bireyleri bilinçlendirmeli, çevre eğitimini ise okul öncesi dönemden başlayarak sonraki eğitim kademelerinde de devam ettirmeliyiz. Okul öncesi dönemde 3-5 yaş aralığında çevre eğitimini alan çocukların ilkökul, ortaokul dönemine geldiklerinde çevre eğitimi programına devam etmemiş akranlarına göre çevre farkındalıkları yüksek, hayvanları ve açık alanda oynamayı daha çok seven çevreyle daha iç içe bireyler oldukları gözlemlenmiştir (Robertson, 2008). Ayrıca çocuk ve doğanın ilişkisi arttıkça çocuk yaparak yaşayarak öğrenmeyi deneyimleyecek ve çevresinde edineceği bilgi ve tecrübelerini okul öncesi dönemden başlayarak ilerleyen eğitim süreçlerinde de çevreden edindiği bilgi, beceri ve tecrübelerini üstüne ekleyerek arttıracaktır (Ahi ve Alisinanoğlu, 2016). Bir toplumdaki önemli görevlerden bir tanesi çocuklarının sürdürülebilir bir yaşam sürebilmesi için çevrenin korunması, benimsenmesi ve ilgi duyması konusunda eğitim vermektir (Güler, 2010). İnsanlık için çevre eğitimi son derecede önemlidir. Çünkü çevre eğitimi, sadece öğrenilmesi gereken bir konu değil, aynı zamanda bir düşünce tarzı ve yaşam biçimiyle ilgilidir çünkü değerler ve davranışlarla ilişkilidir (Davis, 1998). Çevre eğitiminin ana hedeflerinden biri, çocuklara çevreye sahip çıkma bilincini kazandırmak, çevre sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak ve bu sorunların sürekli olarak azaltılmasına katkıda bulunmalarını teşvik etmektir. Bu hedefi gerçekleştirmek için eğitimde çeşitli teknikler ve yöntemler kullanılarak çocukların çevre bilincini geliştirmek ve kalıcı öğrenme sağlamak amaçlanır (Buldur, 2018). Toplumda sürdürülebilirlik açısından önemli bir yere sahip olan çevrenin korunması, tutumları, değerleri, bilgiyi ve gerekli becerileri kazandırmayı hedefler. Çevre eğitimi, temel olarak değerler ve davranışlarla ilgilidir.

Çocuklarda çevre bilinci, okul öncesi dönemde başlanması açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde çocukların doğayı tanımalarına teşvik edilmeli, doğa hakkında çocukların bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Çocukların edindiği bu bilgi ve deneyim çocukların çevreye karşı duyarlılığın ve farkındalığın artmasında önemli bir yer tutar. Çevre bilincinin en önemli koşulu çocukların doğaya karşı olumlu bir tavır sergilenmesini sağlamaktır. Çocuklarda oluşan bu tavır çevresindeki canlı ve cansız varlıkların yaşamı hakkında koruyucu, sahiplenici duyguların oluşmasına neden olur (Türküm, 1998). Okul öncesi dönemde çevre bilincinin bir adımı çevre farkındalığıdır. Çocuk bulunduğu çevreyi tanımaya başladığında çocukta çevre farkındalığı oluşmaya başlar (Atasoy, 2006). Okul öncesi bir çocuk için çevresi onun yaşamının tümünü yansıtır. Çocuğun çevresinden öğreneceği bilgiler çocuğun çevresini tanıyıp korumasını sağlar. Çocuğun bulunduğu çevreyi tanınması ve koruyup benimsemesi çevre farkındalığını oluşturur (Ural, 1993). Çocuk çevre farkındalığını kazandığı zaman diğer canlılara göstereceği sevgi, hoşgörü duygular da beraberinde oluşur. Bu duygular çocuğun sosyal yaşamını ve davranışlarını da etkiler. Çocukta oluşan çevre farkındalığı çocuğun sosyal davranışlarıyla ilişkilendirmek mümkündür. Çevre bilincinin sosyal davranış üzerindeki etkisinin oluşmaya başlayacağı en önemli dönem erken çocukluk dönemidir. Çocuklar bu dönemde çevresine karşı meraklı ve sorgulayıcı bir tutum sergiledikleri için çocuklarda kazandırılmış olan çevre farkındalığı onun yaşamını ve davranışlarının oluşmasında önemli bir yer tutar (Özabacı, 2006).

Sosyal davranışların kazanılmasında pek çok etken vardır. Çocuğun içinde bulunduğu çevre, kültürel faktörler, aile yapısı gibi nedenler etkili olmaktadır. Çevre farkındalığı yüksek bir çocuğun çevreye karşı duyarlı oluşundan sosyal davranışları akranlarına göre daha fazla geliştiği söylenebilir. Çevre farkındalığında sosyal davranışların gelişmesi için çocuklara sorumluluk verilebilir. Mesela çocuğa bir bitkiyi ekip onu düzenli olarak sulaması, bitkiye zarar vermemesi gerektiğini, onların da birer canlı olduğu fikri aşılmalı çocukta sorumluluk bilinci oluşturulmalıdır. Bu aşamada çocuk sorumluluk bilincinin yanında çevre bilinci de kazanmış olur. Kazanmış olduğu bu davranış diğer davranışlarını da olumlu yönde etkiler. Yetiştireceği bitkiye hayat vererek onu her gün sulayıp büyümesine ve yaşamasına yardım ederek çocukta merhamet, sevgi vb. pek çok duygu artarak pekişir. Bu duygular çevresindeki diğer canlılara da aynı şekilde davranması gerektiğini öğretir. Bu bağlamda sosyalleşmenin temellerinin atılabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla yapılacak olan çalışmanın önemini de gösterir.

Sosyalleşme, tek başına bireyin toplumun bir parçası olmasıdır yani akraba ve komşuluk çevresinin, kent ve köyünün bir parçası olduğunun farkına varmasıdır. Büyümekte olan çocuklar neredeyse çevresindeki her şeyi taklit ederler yani içinde bulunduğu çevredeki insanların davranışlarını da yansıtmaktadır. Aynı toplum veya ortam içinde bulunan insanların birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi birbirlerine büyük benzerlikler de gösterirler (Kağıtçıbaşı, 2006). Toplumsallaşma çocuğun gelişimi sürecinde çok önemli bir yer kaplar. Toplumsallaşma yetişkinlerin ve çocukların toplumun birer üyesi olması toplumun diğer üyelerinin birbirlerinin davranışlarını, inançlarını ve kültürlerini kazanmaktadırlar (Gander ve Gardiner, 2001). Çocukların sosyalleşme ve sosyal davranışları kazanmasında okul öncesi dönemi önemli bir yere sahiptir ve bu dönem çocuğu için en önemli kişiler ebeveynleridir. Bu nedenle kendiyile özdeşleştirebileceği bir model olarak anne ve babasını seçer. Anne ve babasının davranışlarını, değer yargılarını örnek alarak taklit eder fakat taklit ederken bunun bilincinde değildir. Bu aşamada anne ve babası ona model olurlar ve sosyal davranışları kazanmasında rehber olurlar (Yavuzer, 1994). Okul öncesi eğitim sosyal gelişime bakacak olursak. Çocuk

bu dönemde gittikçe artan bir sosyal ilişki ağı içerisinde yer almaktadır. Doğumdan itibaren ilk sosyal ilişkilerini ailesi ile birlikte yaşayan çocuğun okula başlamasıyla sosyal çevresine akranları ve öğretmenleri de dâhil olurlar (Ekinci Vural, 2006; Gülay, 2009; Uz Baş, 2003). Bu sosyal çevrede çocukların kendine güven, kendini ifade edebilme ve sosyal bağımsızlık gibi olumlu davranışlar edinmeleri ve sosyal becerilerini geliştirmeleri için okul öncesi eğitim kurumları tarafından desteklenmelidirler (Durualp, 2009). Okul; çocuğun sosyalleşmesi için en etkili etmenlerden biridir çünkü içinde çok fazla davranış ve düşünce vardır (Elkin, 1995). Okulda çocuklar akranlarıyla birlikte çalışma, grup olma, işbirliği yapma gibi birçok fırsatı yakalamaktadır. Okulda çocuk çeşitli ortam ve etkinliklerle belirli bir program dâhilinde desteklenir. Çocuk bu programa uyarak sosyal beceriler kazanırken bunun yanında da toplumda yerleşmiş değerleri de kazanır (Günindi, 2010). Bu bağlamda değerlendirildiğinde okul öncesi dönem çocuklarının sosyallikler ile çevre farkındalıkları arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması yapılacak olan bu çalışmanın önemini gösterir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının çevresel farkındalıklarını ne düzeyde etkilediğinin tespit edilmesi çalışmanın orijinallliğini gösterir. Çünkü sosyal beceri müdahale programları içerisine çevresel farkındalık ile ilgili modüllerin de eklenebilmesi için yol gösterici olacak olan bu çalışma oldukça öneme sahiptir. Araştırmanın temel problem cümlesi ise “Okul öncesi dönem çocuklarının çevresel farkındalıkları ile sosyal davranışları arasında ilişki var mıdır?” şeklinde planlanmıştır. Bu kapsamda araştırmanın alt problem cümleleri ise;

•Okul öncesi dönem çocukların çevresel farkındalıkları ve sosyal davranışları ebeveyn anne düzeyine ve aile ekonomik düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

•Okul öncesi dönem çocuklarının çevresel farkındalıkları ve sosyal davranış düzeyleri arasındaki ilişki nedir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi/Modeli/Deseni

2.1.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada ilişkisel ve tarama yöntemleri kullanılarak çevresel farkındalık ile sosyal davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir (Büyüköztürk ve ark., 2016; Neuman, 2006).

2.1.2. Evreni ve Örnekleme

Araştırma evreni, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Ağrı ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı anaokullarında bulunan 4-6 yaş arası çocuklardır. Örnekleme, ölçüt örnekleme yöntemi ile 352 çocuk belirlenmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Çocukların yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey bilgilerini içerir.

2.2.2. Çevre Ölçeği (CATES-PV)

15 maddeden oluşan, çocukların çevresel farkındalıklarını ölçen bir ölçektir (Gülay, 2011). İç güvenilirlik katsayısı .72'dir

2.2.3. Sosyal Davranış Ölçeği

15 madde ve 3 alt boyuttan oluşur; sosyal davranışları değerlendirir (Sakarya ve ark., 2020). İç tutarlılık katsayısı .66-.89 aralığında değişmektedir.

2.3. Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanma sürecine başlanmadan önce Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulunun 28.03.2024/138 tarih ve sayılı kararıyla etik kurul onayı alınmıştır. Etik onayının alınmasının ardından veriler, okul yönetimi ve velilerden gerekli izinler alındıktan sonra, uygun sınıflarda uygulanmıştır. Çevre ölçeği çocuklara doğrudan sorularak, sosyal davranış ölçeği ise öğretmen değerlendirmesiyle doldurulmuştur. Fide dikimi etkinliği ile çevre bilinci artırılmıştır.

2.4. Veri Analizi

Veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Normallik dağılımına göre parametrik testler uygulanmış olup tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Pearson korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

Tablo 1’de anne eğitimine göre çevre tutumları ve sosyalleşme davranışlarına yönelik yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenerek sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. Anne Eğitimine Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonucu

Değişkenler	Anne Eğitim	N	\bar{X}	s.s	F (4-277)	p	Fark
Çevresel Farkındalık	Tahsil Yok	33	3.15	.32	1.591	.177	-
	İlkokul mezunu	126	3.19	.31			
	Ortaokul Mezunu	54	3.20	.34			
	Lise Mezunu	43	3.29	.31			
	Üniversite mezunu	43	3.27	.31			
Duygusal Yeterlilik	Tahsil Yok	40	1.93	.63	1.640	.164	-
	İlkokul mezunu	147	1.86	.58			
	Ortaokul Mezunu	67	1.86	.59			
	Lise Mezunu	50	1.95	.59			
	Üniversite mezunu	46	1.66	.64			
Sosyalleşme	Tahsil Yok ^a	40	.65	.54	5.149	.000*	b>a, d e>a, d
	İlkokul Mezunu ^b	147	.93	.49			
	Ortaokul Mezunu ^c	67	.82	.42			
	Lise Mezunu ^d	50	.71	.45			
	Üniversite mezunu ^e	46	.99	.48			
Agresiflik	Tahsil Yok	40	.33	.43	1.792	.130	-
	İlkokul Mezunu	147	.47	.50			
	Ortaokul Mezunu	67	.53	.51			
	Lise Mezunu	50	.61	.62			
	Üniversite mezunu	46	.51	.48			

Çocukların ebeveynlerinde incelenen çevre tutumlarında genel olarak annelerin eğitim düzeyleri benzerlik göstermektedir. Anlamlı bir farkındalık sonucuna ulaşılmamıştır. ($p>0,05$). Fakat sosyalleşme açısından istatistiksel

olarak anlamlı bir farklılığın olduğu saptanmıştır. ($p < 0,05$). Buna bakılırsa annesi ilköğretim mezunu olanların ve üniversite mezunu olanların sosyalleşme puanları hem okumayanlardan hem de lise mezunu olanlardan daha yüksektir.

Çocukların ailelerinin ekonomik düzeylerine göre çevre tutumları ve sosyallik davranışları ANOVA ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Çocukların Ailelerinin Ekonomik Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonucu

Değişkenler	Ekonomik Düzey	N	\bar{X}	s.s	F (2-279)	p
Çevresel Farkındalık	Düşük	50	3,18	,32	,661	,619
	Orta	137	3,21	,32		
	İyi	97	3,21	,32		
	Çok İyi	14	3,34	,32		
Duygusal Yeterlilik	Düşük	59	1,73	,70	1,203	,309
	Orta	160	1,85	,60		
	İyi	114	1,91	,56		
	Çok İyi	16	1,99	,48		
Sosyalleşme	Düşük	59	,81	,52	,832	,505
	Orta	160	,83	,47		
	İyi	114	,89	,50		
	Çok İyi	16	1,00	,46		
Agresiflik	Düşük	59	,46	,50	1,299	,270
	Orta	160	,53	,53		
	İyi	114	,47	,49		
	Çok İyi	16	,35	,43		

Çocukların ailelerinin ekonomik düzeylerine göre incelenen çevre tutumları ve sosyal davranışlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı ($p > 0,05$) tespit edilmiştir. Buna göre ekonomik düzey çocukların çevre tutumu ve sosyalleşmesinin önünde bir engel değildir denilebilir.

Çocukların çevre tutumları ve sosyal davranışları arasındaki ilişki yapılan Pearson Korelasyon ile incelenmiş ve Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Çevre Tutumu ve Sosyallik Arasındaki İlişki

Değişken	Pearson Korelasyon (r)	Çevresel Farkındalık
Duygusal Yeterlilik	(r)	,104
	p	,073
	N	299
Sosyalleşme	(r)	-,045
	p	,443
	n	299
Agresiflik	(r)	-,031
	p	,593
	n	299

$p < 0,01$ (2-yönlü)

Çocukların çevresel farkındalıkları ile sosyallikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Çocukların çevresel farkındalıkları ve sosyal davranışları arasında bir ilişki yoktur denilebilir. Bu sebepten dolayı doğrusal regresyon analizi yapılamamıştır.

4. TARTIŞMA

Literatür incelendiğinde, yapay zekâ bağımlılığı ölçeğinin kullanıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, benzer araştırmalar ile yapay zekâ tutumuna ilişkin çalışmalar değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada okul öncesi dönemdeki çocuklara kazandırılacak çevre farkında lığı düzeyleri ile sosyal davranışları arasındaki ilişki amaçlanmış olup incelenmiştir. Çevre farkındalığı ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkide araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde statiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara bakıldığında da çevre farkındalığı ve sosyal davranışların arasındaki ilişkinin dolaylı etmenler tarafından şekillenebileceğini ve bu iki alan arasında gelişim süreçlerinin birbirinden bağımsız ilerleyebileceğini düşündürmektedir. Çevre farkındalığının erken çocukluk döneminde genellikle bilişsel farkındalık düzeyinde kaldığı, bu farkındalığın geliştirilebilmesi kapsamında uzun süreli, uygulamalı ve aile katılımı çevre eğitimlerinin sosyal davranışlara (sorumluluk, paylaşma, empati, iş birliği gibi) yansımaları gerekli olduğu söylenebilir. Bulgular, Ahi ve Alisinanoğlunun (2016) zihinsel modellerini geliştirdiği çevre kavramına ilişkin çevre eğitimi programlarının çocukların zihinsel becerilerini geliştirdiğini, fakat bu becerilerdeki gelişimler sosyal davranışlarda açık bir şekilde yansıtılmayıp belirtilmiş olan çalışmayla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmaya ilişkin Güler (2010) de benzer biçimde erken çocukluk çevre eğitimi uygulamalarında duyuşsal ve sosyal becerilerin yeterli oranda desteklenmediği görülmüştür ancak bilişsel farkındalığın ise ön planda olduğunu vurgulamaktadır. Bu araştırmadaki sonuçlar da çevre eğitiminin duyuşsal ve sosyal boyutlarda yeterince güçlü olmamasının nedeni olarak çevre farkındalığının sosyal davranışlarla ilişkisiz bulunması olarak açıklamaktadır. Robertson (2008) ve Davis (1998) ise çevre eğitiminin kalıcı bir etki yaratabilmesi için çocukların çevreyle doğrudan etkileşim kurduğu, gözlem, deneyim ve oyun temelli öğrenme süreçlerinin önemine dikkat çekmiştir. Robertson (2008) ve Davis (1998) ise çevre eğitimine ilişkin kalıcı etki bırakabilmesi için çocukların çevreyle doğrudan bir bağ ve etkileşim kurduğu çocukların, deneyim, gözlem ve oyun temelli öğrenme süreçlerinin desteklenmesine ve önemine dikkat çekmiştir Bu bağlamda, yapılan ve incelenen araştırma kapsamında uzun süreli olmayan etkinliklerin çevre farkındalığına katkı sağlamasına ilişkin, sosyal davranışlar üzerine istatiksel olarak kalıcı bir değişikliğin yaratmaması beklenen bir durumdur. Araştırmaya bakıldığında sosyal davranışlar üzerinde anne eğitim düzeyinin etkisi olduğu bulunmuştur. Beş yaş sosyal davranışların yaşa bağlı anlamlı bir ilişkinin ve olgunlaşmanın etkisi yaş gruplarına bakıldığında 5 yaş grubundaki çocukların sosyal yeterlilik düzeylerinin 4 yaş grubuna nazaran daha yüksek olması desteklenmektedir (Gander ve Gardiner, 2001). Elde edilen bulgularda cinsiyetlere bakıldığında ise agresif davranış düzeyinin erkek çocuklarda kız çocuklarına göre daha yüksek bulunması ise, sosyal davranışların gelişim örüntülerinin cinsiyete bağlı olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, Gülay (2009) çalışmasında belirttiği cinsiyet değişkenlerinin ve toplumsal statü çocukların sosyal davranışlarını etkilediğini bu çalışmayla ise paralellik göstermektedir. Ayrıca, annesi ilkökul veya üniversite mezunu olan çocukların sosyalleşme puanlarının daha yüksek olması, anne eğitim düzeyinin çocukların sosyal davranışları üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların sosyal öğrenme ortamlarına sunduğu olanaklar ve model davranışlar aracılığıyla dolaylı etkiler oluşturabileceğini göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2006; Elkin, 1995). Ayrıca ebeveynlerin eğitim seviyelerine bakıldığında annenin eğitim düzeyi, ilkökul veya üniversite mezunu olan annelerin çocukların sosyalleşme puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu duruma bakıldığında ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların sosyal

davranışlar üzerinde bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların sosyal öğrenme ortamlarına sunduğu olanaklar ve model davranışlar aracılığıyla dolaylı etkiler oluşturabileceğini göstermektedir. (Kağıtçıbaşı, 2016; Elkin,1995). Sosyoekonomik düzeyin çevre farkındalığı ve sosyal davranış üzerinde anlamlı bir fark yaratmaması ise dikkat çekici bir bulgudur. Dikkat çekici bir bulgu olan sosyoekonomik düzeyin sosyal davranış ve çevre farkındalığı üzerinde anlamlı bir farklılık göstermemesidir. Bu sonuç, çevre bilincinin yalnızca ekonomik kaynaklardan değil, daha çok eğitsel deneyimler ve ebeveyn tutumlarından beslendiğini göstermektedir. Bu sonuca bakıldığında ise çevre bilincinin yalnızca finansal kaynaklardan değil, ebeveyn tutum ve davranışlarından beslendiği ve daha çok pedagojik deneyimlerden kaynaklandığını göstermektedir. Benzer biçimde, Ural (1993) ve Türküm (1998) de çevre bilincinin gelişiminde maddi olanaklardan çok çevreye yönelik duyuşsal bağın ve eğitimin niteliğinin belirleyici olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla çevre farkındalığını artırmaya yönelik eğitimlerin, gelir düzeyinden bağımsız olarak tüm çocuklara eşit fırsatlar sağlayacak biçimde tasarlanması önem taşımaktadır. Aynı şekilde, Ural (1993) ve Türküm (1998) de çevre bilincinde önemli olan faktör eğitimin niteliği ve çevreye dönük duyuşsal bağ olup bu belirleyici olan unsurlara maddi olanakların katkıları daha azdır.

Bu bulgular doğrultusunda erken çocukluk döneminde çevre eğitimi programlarının sürekli ve uygulanabilir olması ve aile katılımı gibi etkinliklerle sürdürülebilmesi gerektiğini göstermektedir. Çevre eğitimi programlarında ise sosyal davranışların ikincil bir katkıya sahip olduğunu göstermektedir. Ekinci Vural (2006) ve Günindi (2010) de aile katılımı ve oluşturulmuş eğitim süreçlerinin sosyal becerilerde kalıcı etkiler bıraktığı açığa çıkarılmıştır. Öğretmenlerin çocuklardaki sosyal davranış ve çevre farkındalığı ile aralarındaki bağın daha anlamlı bir öğrenmenin ortaya çıkabilmesi için çevre temelli sosyal öğrenmenin eğitim planına dâhil edilmesi ve bu minvalde öğretmenlerin destek görmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, çevre farkında lığı ve sosyal davranışların araştırma bulguları erken çocukluk döneminde birbirinden ayrı ve bağımsız olacakta görülen bu iki alanda da ilerleyebileceğine fakat bu ilerlemenin gerçekleşebilmesi için bu iki alanın birbirini destekleme eğilimde olması gerektiğini göstermektedir. Okul öncesi eğitim programlarında çocukların çevreyle daha aktif bir katılım göstermeleri için bazı etkinliklerle (aile katılımı, oyun temelli yaklaşım, işbirlikçi öğrenme gibi) desteklenmesi ve öğretim programlarında çevre eğitimi sadece bilişsel bilgi aktarımıyla sınırlandırılmamalı ve eğitim programlarına dâhil edilmelidir. Böylece çevre farkındalığı, çocuklarda çevreye karşı sorumluluk ve farkındalık, sosyal ilişkilerinde ise empati ve paylaşım gibi duygularını güçlendiren bir öğrenme deneyimine evrilebilecektir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada çocukların çevre farkındalık düzeylerini ve sosyal davranış üzerine etkileri incelenmiştir. Çocukların çevre farkındalığı ve sosyal davranış üzerine anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı saptanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin eğitim seviyelerine bakıldığında annenin eğitim düzeyi, ilkokul veya üniversite mezunu olan annelerin çocukların sosyalleşme puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu duruma bakıldığında ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların sosyal davranışlar üzerinde bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi programlarının sürekli ve uygulanabilir olması ve aile katılımı gibi

etkinliklerle sürdürülebilmesi gerektiğini göstermektedir. Okul öncesi eğitim programlarında çocukların çevreyle daha aktif bir katılım göstermeleri için bazı etkinliklerle (aile katılımı, oyun temelli yaklaşım, işbirlikçi öğrenme gibi) desteklenmesi ve öğretim programlarında çevre eğitimi sadece bilişsel bilgi aktarımıyla sınırlandırılmamalı ve eğitim programlarına dâhil edilmelidir. Böylece çevre farkında lığı, çocuklarda çevreye karşı sorumluluk ve farkındalık, sosyal ilişkilerinde ise empati ve paylaşım gibi duygularını güçlendiren bir öğrenme deneyimine evrilebilecektir.

6. KAYNAKÇA

- Ahi, B., & Alisinanoğlu, F. (2016). Okul öncesi eğitim programına kaynaştırılan çevre eğitimi programının çocukların “çevre” kavramı hakkındaki zihinsel model gelişimine etkisi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 305–329. <https://doi.org/10.9775/kausbed.2016.016>
- Atasoy, E. (2006). *Çevre için eğitim ve çocuk doğa etkileşimi*. Ezgi Kitabevi.
- Buldur, A. (2018). *Çoklu ortamlar ile desteklenen çevre eğitimi programının çocukların çevreye yönelik tutum ve farkındalıklarına etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (20. baskı). Pegem Akademi.
- Davis, J. (1998). Young children, environmental education and the future. *Education and the environment*, 141-155. doi:10.1023/A:1022911631454.10.1023/A:1022911631454
- Diñer, Ç. (1999). Okul öncesi dönem çocuklarının çevresel farkındalıklarını artırma yolları. *Çevre ve İnsan Dergisi*, (44), 28–31
- Durualp, E. (2009). *Anasının devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi: Çankırı örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Ekinci Vural, D. (2006). *Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Elkin, F. (1995). *Çocuk ve toplum: Çocuğun toplumsallaşması* (N. Güngör, Çev.). Gündoğan Yayınları.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi* (A. Dönmez, N. Çelen, & B. Onur, Çev.). İmge Kitabevi.
- Gülay, H. (2009). 5–6 yaş çocuklarının sosyal konularını etkileyen çeşitli değişkenler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 104–121. <https://izlik.org/JA33TS69MX>
- Gülay, H. (2011). Reliability and validity studies of the Turkish version of the Children’s Attitudes Toward the Environment Scale–Preschool Version (CATES-PV) and the analysis of children’s pro-environmental behaviors according to different variables. *Asian Social Science*, 7(10), 229–240. doi:10.5539/ass.v7n10p229
- Güler, T. (2010). Ekoloji temelli bir çevre eğitiminin öğretmenlerin çevre eğitimine karşı görüşlerine etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 34(151). <https://educationandscience.ted.org.tr/article/view/792>
- Günindi, Y. (2010). *Anasının devam eden altı yaş çocuklarına uygulanan sosyal uyum beceri eğitimi programının çocukların sosyal uyum becerilerinin gelişimine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Irmak Kazazoğlu, T. (2020). *Üniversite öğrencilerinin çevre farkındalık düzeylerinin ve çevre sorunlarına yönelik davranışlarının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *Yeni insan ve insanlar* (10. baskı). Evrim Yayınevi.
- Lanciano, T., Cassibba, R., Elia, L., & D’Odorico, L. (2017). The social behavior scale for preschool children: Factorial structure and concurrent validity. *Current Psychology*, 36, 801–811. Doi 10.1007/s12144-016-9469-4
- Musser, L. M., & Diamond, K. E. (1999). The children's attitudes toward the environment scale for preschool children. *The Journal of Environmental Education*, 30(2), 23–30. <https://doi.org/10.1080/00958969909601867>
- Neuman, W. L. (2006). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches* (6th ed.). Pearson.
- Özabacı, N. (2006). Çocukların sosyal becerileri ile ebeveynlerin sosyal becerileri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 163–179.
- Robertson, J. S. (2008). *Forming preschoolers' environmental attitudes: Lasting effects of early childhood environmental education* [Master’s thesis, Royal Roads University].
- Sakarya, S., Çakmak, A., & Şahin, H. (2020). Turkish validity and reliability study of the Social Behavior Scale for Preschool Children. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(31), 3853–3866. <https://doi.org/10.26466/opus.762096>

- Türküm, A. S. (1998). Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci. Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir, 165-181.
- Ujang, N. ve Zakariya, K. (2015). The Notion Of Place, Place Meaning and Identity İn Urban Regeneration, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 170, 709-717.
- Ural, S. (1993). *Okul Öncesi Dönemde Çevre İçin Eğitim*. Çevre Eğitimi, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Uz Baş, A. (2003). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıfta Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, İzmir.
- Yavuzer, H. (1994). Çocuk psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yener, H. (2022). *Ortaokul Öğrencilerinin Matematik Başarısı ve Çevre farkındalığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET (EXTENDED SUMMARY)

In this study, the environmental awareness experienced by preschool children was evaluated, and the factors influencing these conditions were examined. In particular, the social interactions in the child's living environment, the family's educational level, the child's environmental awareness according to age, and social behaviors were investigated, and the relationships among these variables were analyzed. In addition, in line with the objectives of the research, dissemination activities were carried out, and since the project includes tree planting, it is aimed to develop children's environmental awareness and improve their socialization by cooperating with their peers.

As data collection tools, a form developed by the researchers including the demographic characteristics of the children, the environmental scale (CATES-PV) adapted into Turkish by Gülay (2011) to measure children's environmental awareness, and the social behavior scale for preschool children adapted by Sakarya et al. (2020) to evaluate children's social behaviors were used.

In the research, the relationship between children's environmental awareness and their social behaviors was examined using relational and survey methods. The study was conducted with children aged 4–6 who attend kindergartens or preschool classes affiliated with the Ministry of National Education in the province of Ağrı. According to the G*Power sample size calculation, which considered factors such as the children's age range, parents' education level, and socioeconomic status, the research was conducted with 352 children.

Data analysis involved examining the obtained data using the SPSS statistical package program. Whether the data had a normal distribution was checked, and accordingly, parametric tests were applied. The relationships between children's demographic characteristics, environmental awareness, and social behaviors were statistically analyzed.

The results reveal the existence of a relationship between children's environmental awareness and their social behaviors and identify which factors are influential in this relationship. The findings of this study have contributed to the development of educational programs aimed at increasing children's environmental awareness and encouraging positive social behaviors.